

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์ Guidelines for Effective Propagation of Buddhism in the Era of Globalization

พระศรีวิจิตรวรมณี (นรินทร์ บุราคร)¹, ศรันย์ จิตารีย์¹, ปิยะนุช ตันเจริญ¹, วรณวิภา ไตลังคะ¹

Phrasrivajiravarametee (Narin Burakorn)¹, Sarun Thitari¹, Piyanuch Tuncharoen¹, Wanwipha Tailangka¹

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา¹

Bansomdejchaopraya Rajabhat University¹

Corresponding Author, E-mail : warameteeburakorn1988@gmail.com

Article Info

Academic Article

คำสำคัญ : การเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, ประสิทธิภาพ, โลกาภิวัตน์

Keywords : Propagation, Buddhism, Efficiency, Globalization

Received: 06/11/2025

Revised: 25/12/2025

Accepted: 27/12/2025

Published online: 29/12/2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของประชาชน การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง อันมีรากฐานจากพุทธวิธีในสมัยพุทธกาลที่เน้นหลักโอวาทปาฏิโมกข์และไตรสิกขาโดยพระสงฆ์เป็นผู้มีหน้าที่ในการถ่ายทอดธรรมะ ทั้งนี้จากการศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์พบว่า 1) คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายและปรับปรุงยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมให้เหมาะสมกับทุกช่วงวัย 2) ควรพัฒนาด้านบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมให้มีศักยภาพสูง โดยเฉพาะทักษะด้านภาษาต่างประเทศ เทคโนโลยีดิจิทัลและความเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย 3) ด้านรูปแบบและวิธีการ ส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่ธรรมะอย่างสร้างสรรค์และน่าสนใจ เช่น การใช้สื่อที่มีความหลากหลายทำเป็นคอนเทนต์สั้นกระชับ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน 4) ควรพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานเผยแผ่ให้มีความคล่องตัว โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ โดยการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและทั่วถึง และสร้างเครือข่ายร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

Abstract

This article aims to present guidelines for the propagation of Buddhism in the age of globalization, where information and communication technology plays a significant role in people's lives. The propagation of Buddhism has continuously evolved, rooted in the Buddhist methods from the time of the Buddha, which emphasized the Ovadapatimokkha and the Threefold Training. Monks have the duty of transmitting the Dharma. This study Guidelines for Effective Propagation of Buddhism in the Era of Globalization found that 1) The Sangha and related units should establish clear and continuous policies and strategies for the propagation of Buddhism in a unified direction, with an emphasis on integrating the principles of the Dharma to suit all age groups. 2) Personnel responsible for propagating the Dharma should be highly developed, particularly in their skills in foreign languages, digital technology, and an understanding of the social and cultural context of their target audience. 3) In terms of formats and methods, the application of digital technology for disseminating the Dharma should be encouraged in a creative and engaging manner, such as by using a variety of media, creating concise content, using accessible language, and connecting with daily life. 3) The management system for propagation work should be developed to be more agile, transparent, and efficient by allocating sufficient and comprehensive budgets and building collaborative networks with all sectors, both domestic and international.

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อยู่คู่กับสังคมโลกมายาวนานกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี และยังคงดำรงอยู่ได้จวบจนปัจจุบันด้วยกระบวนการเผยแผ่คำสอนที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยพระภิกษุสงฆ์ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิจิตรวาทธรรม, 2566: 31-46) การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการหล่อหลอมจิตใจผู้คนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม และนำไปสู่สังคมที่มีความสุขทั้งด้านกายภาพและจิตใจ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา (วนิดา ชูลีกาวิทย์ และคณะ, 2566: 59-72) พระพุทธองค์ทรงประทานโอวาทแก่เหล่าพระสาวกชุดแรกให้จาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก และเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งแสดงถึงเจตนารมณ์อันยิ่งใหญ่ของการเผยแผ่ที่มุ่งหวังให้สัตว์ทั้งหลายพ้นจากความทุกข์ (กรรต ชาติบัณฑิต และคณะ, 2556: 55-67)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาและประดิษฐานอย่างมั่นคงมากกว่า 700 ปี (พระมหาสุเทพ สวาทมโน, 2562: 1363-1378) โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนและเป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรมและคำสอนอันดีงามมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระนิวาสวดี สิริจันทโร และคณะ, 2561: 165-176) อย่างไรก็ตามการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละยุคสมัยมีพัฒนาการและบริบทที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่วิธีการ

บอกเล่าปากต่อปาก การจารึก การพิมพ์หนังสือ จนกระทั่งปัจจุบันที่คำสอนของพระพุทธศาสนาปรากฏอยู่บนสังคมออนไลน์ในหลากหลายรูปแบบ (พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์, 2560: 211-223) ในศตวรรษที่ 21 สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (พระศรีพัชรโรตม และคณะ, 2560: 335-346) ทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายและไร้ขีดจำกัดด้านเวลาและสถานที่ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ค่านิยม และพฤติกรรมของผู้คนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้สังคมต้องสัมพันธ์กับเทคโนโลยีมากขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องปรับตัวและประยุกต์ใช้วิธีการใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน มิฉะนั้นแล้วการเผยแผ่อาจไม่สามารถเข้าถึงสังคมยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่ได้ (ปัญณพวงศ์ วงศ์ณาศรี และคณะ, 2566: 121-138)

ทว่าจากการศึกษาผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย พบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันต่างมีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อสังคมออนไลน์หรือ โซเชียลมีเดีย (Social Media) กันอย่างกว้างขวาง โดยข้อดีของสื่อดังกล่าวคือการเข้าถึงได้ง่ายทั้งผู้เผยแผ่และผู้ศึกษา ซึ่งสื่อดังกล่าวประกอบไปด้วย Facebook, Live, TikTok, YouTube เป็นต้น ซึ่งเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากความสะดวก และง่ายต่อการเข้าถึงทั้งผู้เผยแผ่และผู้ศึกษา จึงส่งผลให้เกิดความท้าทายและข้อจำกัดของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกิดจากระยะเวลาในการเผยแผ่ที่มีจำกัด และคุณภาพของผู้เผยแผ่และผู้ศึกษาที่ไร้การตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐาน ส่งผลให้ผู้ศึกษาขาดการไตร่ตรอง การฝึกสติอย่างลึกซึ้ง และนำไปสู่การบิดเบือนหลักธรรมคำสอนในที่สุด (พัชรพฤษช์ ช่อมจันทร์ และมานิตย์ อรรคชาติ, 2567: 48-57)

บทความนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์ถึงรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อทำความเข้าใจถึงวิวัฒนาการและความท้าทายที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังจะสำรวจปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทสังคมยุคใหม่ ทั้งในด้านบุคลากร การจัดการ นโยบาย สังคมวัฒนธรรม และการใช้สื่อออนไลน์ รวมถึงนำเสนอแนวทางและกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและเสริมสร้างความเข้มแข็งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพุทธบริษัทและสังคมโลกอย่างยั่งยืน

แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีรากฐานจากพุทธวิธีที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ และได้รับการปรับเปลี่ยนประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการแบ่งแยกตามช่วงเวลาดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการเผยแผ่ในอดีต (พุทธกาลถึงยุคก่อนดิจิทัล)

ในสมัยพุทธกาลองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนด้วยพระองค์เองเป็นเบื้องต้น หลังจากตรัสรู้แล้วทรงส่งพระสาวกออกจาริกสั่งสอนประชาชนเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก

(พระร่วงตะวัน สิริวิธฺโน, 2566: 31-46) ตามพระพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปสู่ที่จาริก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” แสดงให้เห็นว่าทรงมีพระพุทธประสงค์ให้พระสงฆ์สาวกทำหน้าที่อันสำคัญประการหนึ่ง คือการเผยแผ่หลักธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวชมพูทวีป (พระโสภณชิวาที, 2566: 2363-2378) การเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นไปเพื่อมุ่งให้สัตว์ทั้งหลายหลุดพ้นจากความทุกข์และเป้าหมายสูงสุดคือการเข้าถึงพระนิพพาน คือการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด โดยที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธจริยา 3 ลักษณะ ได้แก่ โลกัตถจริยา (ประโยชน์แก่โลก) ญาคัตถจริยา (ประโยชน์แก่พระญาติ) และพุทธานุจริยา (ประโยชน์ในฐานะพระพุทธเจ้า) (กรกต ชำบ้นทิต และคณะ, 2556: 55-67) ซึ่งจริยาทั้ง 3 นี้ถือได้ว่าทรงบำเพ็ญหน้าที่ของพระองค์ได้บริบูรณ์ครบถ้วน

พระพุทธองค์ทรงวางหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ซึ่งรู้จักกันในชื่อหลักโอวาทปาฏิโมกข์ อันเป็นหัวใจสำคัญที่พระธรรมทูตยึดถือมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เพื่อเป็นการควบคุมและแนะนำพระสงฆ์สาวกให้เข้าใจในหลักการเผยแผ่หลักธรรมเพื่อประโยชน์อย่างยิ่งแก่มหาชน ซึ่งโอวาทปาฏิโมกข์นั้นประกอบด้วยหลักการและวิธีการดังต่อไปนี้

หลักการ 3 (อุดมการณ์)

การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ วิธีการเผยแผ่ 6 วิธี

(1) การไม่กล่าวร้ายใคร ไม่โจมตีคำสอนของลัทธิศาสนาอื่น แต่ใช้หลักเหตุผลในการสอน

(2) การไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังบังคับบีบบังคับให้ใครเชื่อ ยึดหลักอหิงสาธรรม ไม่เบียดเบียนกันให้เหตุผล

ในการตัดสินใจปัญหาและดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

(3) ความสำรวมในศีลและมารยาท รักษาความประพฤติให้น่าเลื่อมใส เคารพกฎระเบียบ

ขนบธรรมเนียม

(4) การรู้จักประมาณในการใช้สิ่งต่างๆ เช่น การรับประทานอาหาร เพื่อให้เกิดความเคารพเลื่อมใส

(5) การนั่งการนอนในที่สงบ รักษาความสงบและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

(6) การประกอบความเพียรในอธิจิต ฝึกจิตใจให้สงบและหมั่นฝึกสมาธิ เพราะสมาธิคือแก่นของการบรรลุธรรมผลนิพพาน

การบรรลุธรรมผลนิพพาน

นอกจากนี้ พุทธวิธีในการเผยแผ่ยังรวมถึงหลักประโยชน์ 3 ประการ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่พหุชน และเพื่ออนุเคราะห์โลก และหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นหลักในการดำรงชีวิตและการพัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญา (วนิดา ชูลิกาวิทย์ และคณะ, 2566: 59-72)

โดยพระสงฆ์สาวกต้องศึกษาพุทธวิธีในการถ่ายทอดคำสอนตามที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักไว้ดังต่อไปนี้

(1) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย ไปยังสิ่งที่เข้าใจยากสอนลุ่มลึกลงตามลำดับ (อนุப்புพิกถา) เหมือนการเดินทางลงสู่ทะเล

(2) สอนด้วยอุปกรณ์เสริม เช่น ยกเรื่องราว นิทาน หรือสิ่งที่ผู้ฟังเห็นด้วยตา ฟังด้วยหู เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น

(3) สอนตรงจุด ตรงประเด็น ไม่วกวน ไม่นอกเรื่อง

(4) สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สอนสิ่งที่ผู้ฟังอยากรู้ ไม่ใช่สอนทุกเรื่อง

(5) สอนมีเหตุมีผล ผู้ฟังสามารถตรិตรองเห็นจริงตามได้

(6) สอนสิ่งที่มีความหมายและเป็นประโยชน์ มีสาระแก่ผู้ฟัง

นอกจากนี้แล้วพระพุทธองค์ยังทรงกำหนดหลักการวิเคราะห์ผู้รับฟังพระธรรมเทศนาไว้ตามระดับปัญญาและจริตนิสัย 6 ประการซึ่งประกอบด้วย ราคจริต โทสจริต โมหจริต ศรัทธาจริต พุทธิจริต และวิตกจริต เพื่อให้พระสงฆ์สาวกได้ใช้หลักธรรมในการสอนให้เหมาะสมกับจริตนิสัยของแต่ละบุคคล (ปิ่นพน พงศ์ วงศ์ณาศรี และคณะ, 2566: 121-138)

2) รูปแบบการเผยแผ่แบบดั้งเดิม

แต่เดิมนั้นรูปแบบการสอนหรือการเผยแผ่ใช้วิธีการทรงจำปากต่อปาก คือการจำจากปากของพระอาจารย์แล้วสาธยายให้ขึ้นใจ วิธีนี้เรียกว่า มุขปาฐะ (การทรงจำปากต่อปาก) ซึ่งเป็นวิธีการเผยแผ่ศาสนาในยุคแรกในเวลาที่ต่อมา มีการจารึกและพิมพ์หนังสือเพื่อเผยแผ่คำสอน และรูปแบบการเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม และสนทนาธรรม นอกจากนี้ยังมีการสอนกรรมฐาน ซึ่งเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากคนทุกระดับ

การปฏิบัติศาสนกิจและการบำเพ็ญกรณียกิจของพระสงฆ์ เช่น การบิณฑบาต การแสดงธรรมเทศนาในเวลายืน การที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุ การตอบปัญหาเทวดา และการตรวจดูสัตว์โลกด้วยพระญาณของพระองค์ ถือว่าเป็นรูปแบบของการเผยแผ่อีกประการหนึ่ง

แม้กระทั่งการส่งพระธรรมทูตไปต่างประเทศก็เป็นวิธีการเผยแผ่พระศาสนา การที่พระธรรมทูตที่เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ เช่น การเดินทางไปอังกฤษครั้งแรกในปี พ.ศ. 2507 เพื่อเผยแผ่แก่ชาวอังกฤษและยุโรป สอนพุทธศาสนาแก่นักเรียนไทย และสร้างวัดไทยในต่างประเทศ สมาคมบาลีปกรณ์ก็มีบทบาทสำคัญในการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและคัมภีร์เป็นภาษาอังกฤษ ถือเป็นบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลกอย่างกว้างขวาง

3) รูปแบบการเผยแผ่ในสังคมปัจจุบัน (ยุคดิจิทัล)

ในสังคมปัจจุบันที่เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนและประยุกต์รูปแบบให้ทันสมัย โดยเน้นการเผยแผ่แบบเชิงรุก ที่เข้าใจและเข้าถึงด้วยการใช้สื่อออนไลน์ที่ทันสมัย เพื่อประโยชน์แก่การเข้าถึงธรรมะได้ทุกสถานที่และทุกกาลเวลา โดยอาศัยเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ พระพุทธศาสนาได้ปรับตัว

เข้าหามวลชนมากขึ้น โดยมีคำสอนปรากฏบนสังคมออนไลน์ในหลากหลายรูปแบบ มีพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวก มีเว็บไซต์อธิบายคำสอนที่เหมาะสม และมีการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเผยแผ่ธรรมะให้เข้าถึงผู้คนได้ง่ายและกว้างขวาง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (พระครูโมฆิตสังฆพิทักษ์, 2560: 211-223) มีการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลที่หลากหลาย เช่น การใช้ Facebook, Live, TikTok, YouTube, และแอปพลิเคชันพระพุทธศาสนา เป็นช่องทางในการถ่ายทอดคำสอน การตอบปัญหาธรรมะ การจัดสอนสมาธิออนไลน์ และการเผยแพร่เนื้อหาธรรมะ เช่น งานเขียน รูปภาพ วิดีโอ (พระสอนท้าววิฑูม ประเสริฐ, 2567: 87-104)

การปฏิรูปเนื้อหาที่ทันสมัยและเข้าใจง่าย โดยการนำเสนอหลักธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย กระชับ หลีกเลียงภาษาบาลีที่ยาก หรือปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย อาจจัดทำเป็นรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน หรือซีรีส์บูรณาการคอมพิวเตอร์ (พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร และคณะ, 2566: 1-15) การเผยแพร่แบบผสมผสาน (Hybrid) ควรมีการเผยแพร่ทั้งทางสื่อสังคมออนไลน์ และจัดกิจกรรมสนับสนุนให้มีการเทศนาจากพระนักเทศน์ในวัด เพื่อให้สาธุชนได้เข้าวัด ไหว้พระ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม และสามารถสอบถามครูอาจารย์ได้เมื่อมีข้อสงสัย (วนิดา ชูลิกาวิทย์ และคณะ, 2566: 59-72) การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย พระสงฆ์ต้องศึกษาจิตของเป้าหมายอย่างแท้จริง เพื่อออกแบบหลักสูตรและเนื้อหาที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของคนแต่ละช่วงวัย เช่น กลุ่มวัยรุ่น วัยทำงาน ผู้สูงอายุ

การสร้างเครือข่ายและทีมงาน การทำงานเผยแผ่ควรทำเป็นหมู่คณะและร่วมกับเครือข่ายต่างๆ รวมถึงเครือข่ายภาคีทุกภาคส่วนทั้งในประเทศและต่างประเทศ (พระครูสิริสุตาทิมนต์ และคณะ, 2559: 47-59) กำหนดนโยบายเชิงรุก เช่น นโยบาย “ตกปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สรรพิกอนเหยื่อ” ของพระพรหมบัณฑิต ซึ่งเน้นการปรับรูปแบบการเผยแผ่ให้หลากหลาย เช่น จัดกิจกรรมร่วมกับวัด นานาชาติ จัดทำหนังสือธรรมะ วิทยุ บรรยายธรรมออนไลน์ และกลุ่มปฏิบัติธรรม (พระวิเทศวิสุทธิคุณ และคณะ, 2568: 666-679)

นอกจากนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำต้องคำนึงถึงคุณสมบัติพระนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ พระนักเผยแผ่ที่ดีต้องเป็นที่รัก น่าเคารพ น่าเจริญใจ รู้จักพูด อดทนต่อถ้อยคำ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ และไม่ชักนำในสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ สรรวมในสิกขาบทบัญญัติ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน (พระนิวาสุมิ สิริจันโท และคณะ, 2561: 165-176) และที่สำคัญต้องความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ บุคคล สถานที่ และทรัพยากร เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติงานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานที่นั้นๆ (พระวิเทศวิสุทธิคุณ และคณะ, 2568: 666-679) เป็นผู้มีความแม่นยำในหลักพระพุทธศาสนา ทั้งภูมิธรรม ภูมิปัญญา สามารถใช้ภาษาและวิธีสอนที่สื่อสารกับประชาชนได้ไม่บริดผิดเพี้ยน ไม่แสดงธรรมให้คลาดเคลื่อนจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า (พระครูสังฆรักษ์สาธ บัญเอย, 2558: 1-14) จากข้อมูลข้างต้นจึงสามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปแนวความคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หัวข้อ	รูปแบบการเผยแผ่ในอดีต	รูปแบบการเผยแผ่แบบดั้งเดิม	รูปแบบการเผยแผ่ในสังคมปัจจุบัน
ช่องทาง	การสั่งสอนโดยตรงจากพระพุทธเจ้าและพระสาวก ใช้พุทธจริยา 3 ในการเผยแผ่	ใช้ฆราวาสในการเผยแผ่ เทศนาในวัด วิทยุหนังสือธรรมะ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ	Social Media Facebook, Live, TikTok, YouTube แอปพลิเคชัน Live สด, ซีรีส์แอนิเมชัน ระบบ Hybrid
จุดเด่น	มีความแม่นยำในหลักธรรมสูง วิเคราะห์ตามหลักจริต 6 เผยแผ่ตามลำดับ	มีการจัดเก็บคำสอนอย่างเป็นระบบ สร้างความเลื่อมใสผ่านวัตรปฏิบัติ สามารถขยายไปต่างประเทศได้อย่างกว้างขวาง	เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา นำเสนอเชิงรุก เนื้อหากระชับสอดคล้องกับชีวิตปัจจุบัน
ความท้าทาย	การเดินทางที่ยากลำบากในอดีต ต้องใช้ความเพียรในการเดินทางสอน	การสื่อสารจำกัดเฉพาะกลุ่มที่เข้าวัดหรืออ่านหนังสือ ภาษาบาลีที่ยากต่อการเข้าใจของมหาชน	ความเสี่ยงต่อการบิดเบือนคำสอน ความเร็วของสื่อที่อาจทำให้ขาดความลึกซึ้ง ต้องปรับตัวตามเทคโนโลยีตลอดเวลา

ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แม้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะมีพัฒนาการและรูปแบบที่หลากหลาย แต่ก็ยังคงเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน ทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ (พระวิเทศวิสุทธิคุณ และคณะ, 2568: 666-679) โดยสามารถจำแนกปัญหาและอุปสรรคได้ดังนี้

1) **ปัญหาด้านบุคลากร** ขาดความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายและบริบทพระธรรมทูตบางรูปไม่เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย ขาดทักษะการสื่อสารและภาษาที่ทันสมัย รวมถึงการให้ความรู้ที่ไม่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน โดยเฉพาะในต่างประเทศ พระธรรมทูตไม่สามารถสื่อสารให้รู้และเข้าใจเช่นเดียวกับเจ้าของภาษาได้ และไม่เข้าใจวัฒนธรรมต่างชาติ (พระวิเทศวิสุทธิคุณ และคณะ, 2568: 666-679) พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะนำไปใช้ในการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังคงยึดติดกับการเผยแผ่รูปแบบเดิม หรือปิด

กั้นการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยขาดความรู้ทางวิทยาการสื่อสารยุคใหม่ (พระสอนท้าว ทุมประเสริฐ, 2567: 87-104) นอกจากนี้ยังมีจำนวนพระธรรมทูตน้อยลงและไม่ต่อเนื่อง อัตราการคงอยู่ของพระธรรมทูตไม่คงที่ และการเปลี่ยนแปลงบุคลากรบ่อยครั้งส่งผลต่อความต่อเนื่องของโครงการและความสัมพันธ์กับชุมชน (พระอุดม สิทธินายก, 2568: 167-179) และยังขาดการศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างลึกซึ้ง การเปลี่ยนแปลงกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ดึงดูดความสนใจของพระภิกษุสามเณรให้หันเหจากการสนใจศึกษาสัมมาปฏิบัติน้อยลง ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถ่องแท้ (วนิดา ชูลีการวิทย์ และคณะ, 2566: 59-72) ที่สำคัญปัญหาความประพฤติที่ไม่ดีงามของพระสงฆ์บางรูป เป็นเหตุให้สื่อมวลชนให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวพระสงฆ์ในแง่ลบ โดยเฉพาะปัญหาการละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งสร้างความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก อันเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขโดยด่วน (พระสอนท้าว ทุมประเสริฐ, 2567: 87-104)

2) ปัญหาด้านการจัดการและนโยบาย ขาดนโยบายและแผนแม่บทที่ชัดเจนและเป็นเอกภาพ หน่วยงานส่วนกลางยังไม่สามารถกำกับดูแลวัดไทยที่เพิ่มขึ้นได้อย่างทั่วถึง คณะสงฆ์ไทยขาดการกำหนดนโยบายพันธกิจ เป้าหมาย และวิธีการที่เป็นระบบ ทำให้พระธรรมทูตแต่ละรูปอาจมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและมีเป้าหมายในการเผยแผ่ที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติยังไม่ครอบคลุมกระบวนการเผยแผ่ทั้งหมด (พระมหาสุเทพ สุวฑฺฒโน, 2562: 1363-1378) การบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นเชิงรุกและขาดการบูรณาการรูปแบบการบริหารจัดการในการเผยแผ่ยังขาดการดำเนินงานเชิงรุก การบูรณาการร่วมกัน และการสร้างสรรค์กิจกรรมการเผยแผ่ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ระบบฐานข้อมูลการเผยแผ่ยังไม่ได้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และยังมีการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ การสนับสนุนงบประมาณยังกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เขตเมือง และไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูต ขาดการนิเทศ ติดตามผล และขาดการตรวจการของคณะสงฆ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล (พระครูสิริสุตาทิมนต์, 2559: 47-59) นอกจากนี้ยังขาดความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรม การประกอบศาสนกิจตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นไปแบบไม่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (พระครูสิริสุตาทิมนต์, 2559: 47-59)

3) ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนทำให้เกิดความยากต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระมหาสุเทพ สุวฑฺฒโน, 2562: 1363-1378) ข้อจำกัดทางกฎหมายและวัฒนธรรมต่างชาติ การเผยแผ่ในต่างประเทศมีข้อจำกัดด้านกฎหมายและวัฒนธรรมต่างชาติ เช่น ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาบางอย่างได้ (พระวิเทศวิสุทธิคุณ และคณะ, 2568: 666-679) และการที่วัดไทยส่วนใหญ่มักเน้นพิธีกรรมและศาสนพิธีมากไป ตามความต้องการของชาวไทยและชาวพุทธในประเทศอาเซียนส่วนชาวตะวันตกต้องการหาสิ่งที่จะช่วยลดความทุกข์ทางใจ และมีความสนใจการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมากกว่า (พระภิกษุสุกฤษฎ์ สุวฑฺฒโน, 2560: 33-47) และยังประสบกับกระแสวัตถุนิยมและการเสพติดเทคโนโลยี สังคมปัจจุบันเน้นการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การบริโภควัตถุ ทำให้ผู้คนหลงลืมวิถีพุทธขาดแรงจูงใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรม

4) ปัญหาความห่างไกลและการคมนาคม แม้การคมนาคมจะสะดวกสบายขึ้น แต่ระยะทางที่ห่างไกลก็ยังเป็นปัญหา โดยเฉพาะในพื้นที่สูงห่างไกลความเจริญที่งานบริการภาครัฐเข้าไปไม่ถึงทั่วถึง (พระครูสิริสุตาทิมนนท์, 2559: 47-59) และการประสบปัญหาด้านความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่า ชนเผ่าบางแห่งมีความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ ทำให้ยังไม่มี ความเข้าใจในเรื่องพระพุทธรูปศาสนามากนัก การบูรณาการวิถีพุทธเข้าหาวิถีชนเผ่าอาจมีปัญหาในเบื้องต้น (พระครูสิริสุตาทิมนนท์, 2559: 47-59) การละเมิดสิทธิในข้อมูลข่าวสาร การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือรูปภาพต่อสาธารณชนที่ไม่เป็นจริงหรือยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ อาจก่อให้เกิดความเสียหายและผลกระทบเชิงลบต่อความรู้สึกรักของบุคคลที่นับถือศาสนาอื่น (วนิดา ชูลีกาวิทย์ และคณะ, 2566: 59-72)

5) ปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์พฤติกรรมผู้รับสาร ผู้ใช้สื่อออนไลน์มีสมาธิสั้นในการดูคอนเทนต์จะเลือกดูแต่เฉพาะที่ถูกต้องใจ และถูกสิ่งเร้าที่เป็นคอนเทนต์เชิงบันเทิงดึงดูดความสนใจ (พระสอนท้าว ทุมประเสริฐ, 2567: 87-104) ขาดความเข้าใจภาษาธรรมะ ผู้ฟังอาจไม่เข้าใจความหมายที่พระสงฆ์สื่อหรือได้รับรู้ค่าและความหมายของศัพท์มาอย่างผิดๆ (เมธี เชษฐวิสูตร, 2562: 521-531) หลายครั้งเกิดการนำเสนอที่ขาดความน่าสนใจ การเทศน์ การบรรยายยังคงใช้ภาษาเก่าตามจารีตประเพณี ทำให้ไม่น่าสนใจไม่ชวนติดตาม ตกยุคสมัย เพราะไม่มีการใช้ภาษาร่วมสมัย (พระสอนท้าว ทุมประเสริฐ, 2567: 87-104)

ตารางที่ 2 ตารางสรุปปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ประเด็นปัญหา	รายละเอียดอุปสรรคสำคัญ	ผลกระทบที่เกิดขึ้น
1. ด้านบุคลากร	- ขาดทักษะภาษาและการสื่อสารร่วมสมัย - ขาดความรู้ด้านไอที - จำนวนพระธรรมทูตลดลง - และปัญหาความประพฤติส่วนบุคคล	- ขาดความต่อเนื่องในงานเผยแผ่ - สื่อสารกับคนรุ่นใหม่และชาวต่างชาติไม่เข้าใจ - เกิดความเสื่อมศรัทธาจากข่าวเชิงลบ
2. ด้านการจัดการและนโยบาย	- ขาดแผนแม่บทที่เป็นเอกภาพ - งบประมาณไม่เพียงพอและกระจุกตัว - ขาดการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ	- พระธรรมทูตทำงานไร้ทิศทาง - ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	- ความแตกต่างทางกฎหมายและวัฒนธรรมในต่างประเทศ - กระแสวัตถุนิยม - และพฤติกรรมติดหน้าจอของคนยุคใหม่	- ชาวตะวันตกไม่เข้าถึงแก่นธรรมเพราะวัดเน้นแต่พิธีกรรมคนในสังคมให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจ

4. ด้านพื้นที่และความเชื่อ	- ระยะทางที่ห่างไกลในถิ่นทุรกันดาร - ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์	- งานเผยแผ่เข้าไม่ถึงพื้นที่สูง - เกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจในหลักการทางพุทธศาสนาช่วงเริ่มต้น
5. ด้านการใช้สื่อออนไลน์	- ผู้รับสารสมาธิสั้นและชอบความบันเทิง - การใช้ภาษาธรรมะที่ยากและล้าสมัย - การนำเสนอที่ไม่ดึงดูดใจ	- ธรรมะถูกเบียดบังด้วยคอนเทนต์บันเทิง - เกิดการตีความหมายผิดพลาด หรือผู้รับสารเลือกปัดรับข้อมูล

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์

เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่ คณะสงฆ์จำเป็นต้องมีกลยุทธ์แนวทางและวิธีการแก้ไขที่ครอบคลุมและบูรณาการหลายมิติ โดยยังคงรักษาแก่นแท้ของพระธรรมคำสอนไว้ ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (วนิดา ชูลีกาวิทย์ และคณะ, 2566: 59-72) ซึ่งจำเป็นต้องวางกลยุทธ์ผ่านการศึกษาวิเคราะห์จากปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการเผยแผ่ในอดีต รูปแบบการเผยแผ่แบบดั้งเดิม และรูปแบบการเผยแผ่ในสังคมปัจจุบันในยุคดิจิทัล ซึ่งสามารถสร้างเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์ ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาศักยภาพบุคลากร (พระธรรมทูตและนักเผยแผ่)

พระธรรมทูตและนักเผยแผ่จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร พัฒนาทักษะการใช้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสมกับยุคสมัย รวมถึงความรู้ความเข้าใจด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระวิเทศวิสุทฐิคุณ, 2568: 666-679) ส่งเสริมการศึกษาปริยัติปฏิบัติ ปฏิเวธอย่างลึกซึ้ง ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ควรศึกษาหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกให้เข้าใจลึกซึ้ง และฝึกฝนปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอให้เกิดปัญญารู้แจ้ง การพัฒนาศักยภาพควรครอบคลุมทั้งปริยัติคือการศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติคือการประพฤติ และปฏิเวธคือการรู้แจ้งเห็นจริง (วนิดา ชูลีกาวิทย์ และคณะ, 2566: 59-72) ปลุกฝังคุณสมบัติกัลยาณมิตร พระนักเผยแผ่ควรมีคุณสมบัติของกัลยาณมิตร 7 ประการ เป็นที่รัก น่าเคารพ น่าเจริญใจ รู้จักพูด อวดทนต่อถ้อยคำ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ และไม่ชักนำในสิ่งไม่ควรชักนำ เพื่อสร้างศรัทธาและความน่าเชื่อถือ

จัดตั้งสถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูต ควบคู่การจัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนและฝึกงานอย่างเป็นระบบ และจัดอบรมให้พระสงฆ์ผู้มีความรู้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระครูปลัดเนติพร อภิวิโร และคณะ 2566: 1-15) ส่งเสริมการสร้างศาสนทายาท สร้างแรงจูงใจในการบวชเรียนสามเณรและพัฒนาศาสนทายาทตั้งแต่เด็ก เพื่อให้มีบุคลากรที่มีความรู้รอบด้านทั้งนักธรรมบาลีและปริยัติสามัญ (พระศรีพัชรโรตม และคณะ, 2560: 335-346)

การพัฒนานุเคราะห์ให้มีความรู้เรื่อง ทักษะความรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) ความสามารถในการเข้าใจ เข้าถึง ประเมิน และสร้างสรรค์เนื้อหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพปลอดภัย และมีจริยธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้องค์ประกอบ คือ 1) การใช้ ที่ต้องมีความคล่องแคล่วในการใช้งานเทคโนโลยีต่าง ๆ ในปัจจุบัน เช่น Facebook, Live, TikTok, YouTube เป็นต้น 2) การเข้าใจ คือ การเลือกใช้สื่อได้อย่างถูกต้องต่อบริบทการเผยแผ่ ด้วยวิจรรณญาณในการใช้สื่อออนไลน์ 3) การสร้าง คือ การผลิตเนื้อหาหรือคอนเทนต์ที่มีประสิทธิภาพและถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 4) การเข้าถึง คือ การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมทั้งการค้นคว้าข้อมูล และการเผยแผ่ 5) ความปลอดภัย คือ การตระหนักรู้ และป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์อย่างมีจริยธรรม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและไม่ผิดหลักพระวินัย ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เผยแผ่สามารถใช้สื่อเป็นแล้วยังเป็นการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีให้เกิดปัญญาอีกด้วย (พีรวิชญ์ คำเจริญ และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ, 2561: 72-81)

2) การปรับปรุงรูปแบบและวิธีการเผยแผ่

ใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ควรเน้นเนื้อหาที่เป็นประโยชน์และสามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เลือกใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย กระชับ และนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การ์ตูนแอนิเมชัน E-Books หรือคลิปสั้นๆ ที่มีแง่คิดดีๆ ควรสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเผยแผ่พระพุทธศาสนา และใช้เทคโนโลยี AI เข้ามาช่วยงาน (พระครูปลัดเนติพร อภิวิโร และคณะ, 2566: 1-15) ประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับชีวิตประจำวันและบริบทสังคม หลักคำสอนควรสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และประยุกต์ให้เหมาะกับยุคสมัย โดยไม่ยึดติดรูปแบบเดิม เช่น การนำหลักธรรมไปใช้ในการแก้ปัญหาความเครียด ความวิตกกังวลในสังคม หรือการนำหลักธรรมง่ายๆ มาช่วยความให้น่าสนใจ เช่น “ทำดีไม่ต้องเตี้ย” (พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์, 2560: 211-223)

จัดกิจกรรมหลากหลายทั้งในวัดและนอกวัด ควรจัดกิจกรรมร่วมกับวัดนานาชาติ จัดกลุ่มปฏิบัติธรรมกลุ่มทางสังคม โครงการกายใจไปด้วยกัน และดำเนินโครงการตามนโยบาย “ตักปลานอกบ้าน” เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในระดับสากล ควรขยายการเผยแผ่ออกสู่สังคม ชุมชน บ้าน และโรงเรียน ไม่จำกัด

เฉพาะในวัด (กรกต ชำบัณทิต และคณะ, 2556: 55-67)

ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐานกำลังเป็นที่นิยมและได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก จึงควรนำมาเป็นแนวทางในการสอนและเผยแพร่ (พระณัฐกฤต สุพุทธโม, 2560: 33-47) โดยเน้นหลักธรรมที่เป็นแก่นแท้ ควรนำเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 และไตรสิกขา (วนิดา ชูลิกาวิทย์ และคณะ, 2566: 59-72)

การใช้พุทธวิธีในการเผยแพร่ การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักจริต 6 ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงนำมาเป็นแบบแผนในการใช้เผยแพร่พระพุทธศาสนา และได้มีการนำมาใช้ในการเผยแพร่ต่อมาจนส่งผลให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน การใช้หลักจริต 6 มาใช้ในการเผยแพร่ในรูปแบบสื่อออนไลน์จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งซึ่งนอกจากจะเป็นการดึงดูดผู้ศึกษาแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ตรงจุดต่อความต้องการของผู้ศึกษาอีกด้วย จริต 6 ประกอบไปด้วย รากจริต โทสจริต โมหจริต วิตกจริต ศรัทธาจริต พุทธิจริต (สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, 2567: 158-171) ซึ่งกลุ่มจริตต่าง ๆ มีลักษณะความชอบ และวิธีการในการเผยแพร่นี้ 1) รากจริต เป็นกลุ่มคนที่มักติดในความงามหรือสุนทรียภาพ ซึ่งต้องใช้ความสวยงามของสื่อในการดึงดูดความสนใจ และกล่าวถึงกฎของไตรลักษณ์ 2) โทสจริต เป็นกลุ่มที่มีความตรงไปตรงมา ไม่ชอบความอ้อมค้อม จึงต้องใช้เนื้อหาที่มีความกระชับ ชัดเจน และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย 3) โมหจริต เป็นกลุ่มที่มีความลังเลและตามกระแสสังคมได้ง่าย จึงต้องใช้การพูดคุยอย่างเป็นกันเองในรูปแบบไลฟ์สด และเน้นการให้กำลังใจ 4) วิตกจริต เป็นกลุ่มที่มีความคิดมาก และขี้สงสัย จึงต้องการใช้การเผยแพร่ที่มีความยาว และอ้างที่มาอย่างชัดเจน 5) ศรัทธาจริต เป็นกลุ่มที่ต้องการแรงบันดาลใจ จึงต้องมีการเล่าเรื่องราวประวัติของผู้ที่เป็นต้นแบบ หรือบุคคลสำคัญในทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและดึงดูดให้ผู้ศึกษามีความต้องการเจริญรอยตาม 6) พุทธิจริต เป็นกลุ่มนักวิชาการ ชอบข้อมูลเชิงลึกโดยการเปรียบเทียบกับหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือการปฏิบัติวิปัสสนาเชิงเทคนิคโดยการท้าทายให้ทดลองทำด้วยตนเอง

3) การพัฒนาระบบบริหารจัดการ

กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การเผยแพร่ที่เป็นเอกภาพและเชิงรุก หน่วยงานคณะสงฆ์หลักควร มีเป้าหมายและแนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ชัดเจน มีการวางแผนที่เป็นระบบต่อเนื่อง และดำเนินงานในเชิงรุก (กรกต ชำบัณทิต และคณะ, 2556: 55-67) การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรอย่างทั่วถึง จัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและทั่วถึง และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือการผลิตสื่อที่ทันสมัย (สิริภัทร อวอรัมย์รัมย์ และคณะ, 2562: 1-13) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ บูรณาการภาคีทุกภาคส่วนร่วมกันในการเผยแพร่ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรศาสนาอื่นๆ และชุมชนที่ใกล้เคียง เพื่อให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาแผ่มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (พระวิเทศวิสุทธิคุณ และคณะ, 2568: 666-679)

จัดตั้งศูนย์ดูแลและตรวจสอบเนื้อหาธรรมะออนไลน์ ควรมีองค์กรที่สนับสนุน ควบคุมดูแลการใช้ อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคม เพื่อกำกับให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางออนไลน์เป็นไปอย่างถูกต้อง ไม่บิดเบือน หลักธรรมตามพระไตรปิฎก พัฒนาระบบฐานข้อมูลองค์ความรู้ สร้างระบบฐานข้อมูลระดับชาติเพื่อรวบรวมข้อมูล และองค์ความรู้ทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และพุทธบริษัททั้งในและต่างประเทศจะเข้าถึงได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และถูกต้อง การประเมินผลและการปรับปรุง มีการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานพัฒนาพระธรรมทูต และนำผลสัมฤทธิ์มาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับนโยบาย (พระครูปลัดเนติพร อภิ วโร และคณะ, 2566: 1-15)

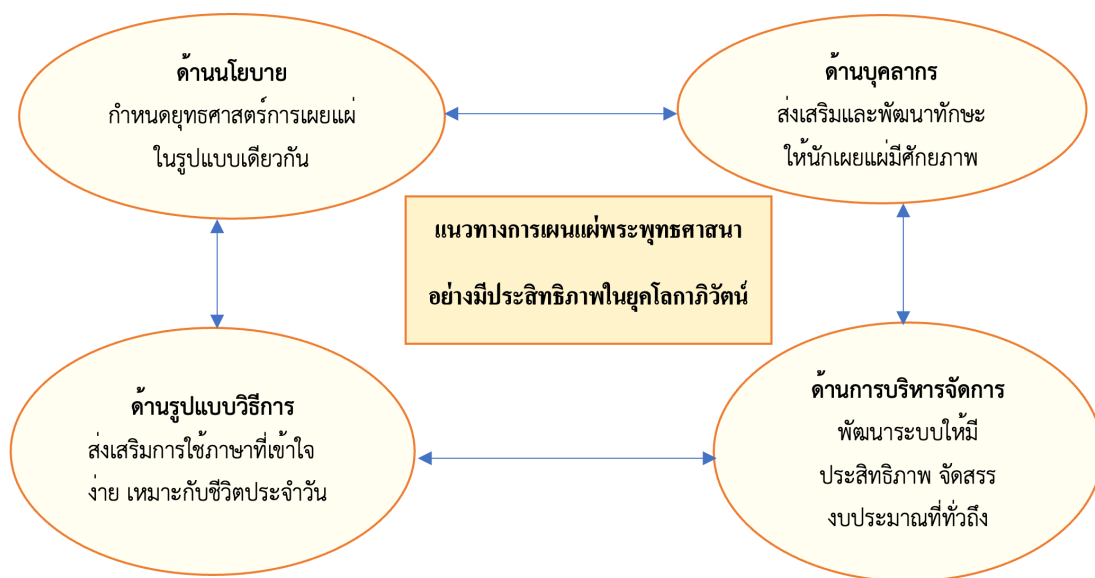
ตารางที่ 3 สรุป แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์

มิติการพัฒนา	กลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติ	เป้าหมาย
1. ด้านบุคลากร	พัฒนาทักษะดิจิทัล (Digital Literacy: ใช้-เข้าใจ-สร้าง-เข้าถึง-ปลอดภัย) เสริมทักษะภาษาและการสื่อสารร่วมสมัย ฝึกฝนวิชาการควบคู่การปฏิบัติ ปลูกฝังคุณสมบัติกัลยาณมิตร	พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้เท่าทัน เทคโนโลยี มีจริยวัตรที่น่าเลื่อมใส และสามารถสื่อสารธรรมะได้ตรงใจคนทุกกลุ่ม
2. ด้านรูปแบบและวิธีการ	ใช้สื่อออนไลน์เชิงสร้างสรรค์ (Short Clip, AI, Animation) ประยุกต์ใช้จิต 6 ในการผลิต Content ให้ตรงกับลักษณะนิสัยของผู้รับสาร เน้นแก่นธรรมที่แก้ปัญหาชีวิตจริงได้ จัดกิจกรรมเชิงรุก “ตกปลานอกบ้าน”	ธรรมะเข้าถึงง่าย ไม่น่าเบื่อ สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน และเข้าถึงใจผู้ฟังตามจิตนิสัยเฉพาะบุคคล
3. ด้านระบบบริหารจัดการ	กำหนดแผนแม่บทระดับชาติที่เป็นเอกภาพ สร้างเครือข่ายความร่วมมือ (บวร) จัดตั้งศูนย์ตรวจสอบเนื้อหาธรรมะออนไลน์เพื่อป้องกันการบิดเบือน สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรด้านสื่ออย่างทั่วถึง	ระบบการทำงานที่เป็นมืออาชีพ มีฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกัน และมีเกราะป้องกันข้อมูลธรรมะที่ผิดเพี้ยน

องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งสามารถนำเสนอเป็นภาพประกอบในแต่ละด้านเป็นได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์
ที่มา: จากการสังเคราะห์โดยผู้วิจัย

จากภาพอธิบายได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์ มีแนวทางดังนี้

1) ด้านนโยบาย องค์การคณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรกำหนดแผนแม่บทและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมคำสอนเข้ากับการพัฒนาคนในทุกช่วงวัย

2) ด้านบุคลากร ควรมีการลงทุนในการผลิตและพัฒนาพระธรรมทูตและนักเผยแผ่ให้มีศักยภาพสูง โดยเฉพาะทักษะด้านภาษาต่างประเทศ เทคโนโลยีดิจิทัล และความเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย ควรมีการจัดตั้งสถาบันกลางเพื่อพัฒนาพระสงฆ์ผู้เผยแผ่พุทธธรรม

3) ด้านรูปแบบและวิธีการ ส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ธรรมะอย่างสร้างสรรค์และน่าสนใจ เช่น การใช้สื่อที่มีความหลากหลาย ทำเป็นคอนเทนต์สั้นกระชับ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ควรสร้างกิจกรรมที่หลากหลายทั้งในวัดและนอกวัด เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงธรรมะได้มากขึ้น

4) ด้านการบริหารจัดการ พัฒนาระบบการบริหารจัดการงานเผยแผ่ให้มีความคล่องตัว โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและทั่วถึง รวมถึงพัฒนาระบบฐานข้อมูลองค์ความรู้ทางการเผยแผ่ระดับชาติ และส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ

สรุป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 จำต้องอาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ เพื่อให้พระลัทธิธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเผยแผ่ไปยังกลุ่มชนได้มากและรวดเร็วขึ้น ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจผู้คนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสุข และนำไปสู่สังคมสันติสุขอันเป็นเป้าหมายสูงสุด การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับตัวให้ทันต่อบริบททางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

ซึ่งรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันต้องผสมผสานระหว่างพุทธวิธีการเผยแผ่แบบดั้งเดิมที่เน้นแก่นธรรม โดยยึดหลักโอวาทปาฏิโมกข์ หลักไตรสิกขาและหลักกัลยาณมิตรธรรม เข้ากับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และชาญฉลาด เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของคนในยุคดิจิทัล

แต่ทั้งนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันยังประสบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ การขาดทักษะการสื่อสารและเทคโนโลยีของบุคลากร การขาดนโยบายและแผนงานที่เป็นเอกภาพและเชิงรุก ขาดจำกัดทางกฎหมายและวัฒนธรรม และผลกระทบจากกระแสวัตถุนิยมที่ทำให้ผู้คนห่างเหินพระพุทธศาสนา รวมถึงความท้าทายจากพฤติกรรมผู้รับสารในโลกออนไลน์

ดังนั้น กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตและนักเผยแผ่ให้มีความรู้ความเข้าใจในภาษาเพื่อเผยแผ่ มีความสามารถใช้เทคโนโลยี และการนำเสนอธรรมะที่น่าสนใจ ตลอดจนการปรับรูปแบบการเผยแผ่ให้มีความหลากหลายและเข้าถึงง่าย ทั้งในวัดและผ่านช่องทางออนไลน์ ที่สำคัญต้องมีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เป็นเอกภาพ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน รวมถึงการจัดตั้งองค์กรเพื่อควบคุมดูแลเนื้อหาออนไลน์ และพัฒนาระบบฐานข้อมูลองค์ความรู้ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคงและเป็นประโยชน์แก่สังคมโลกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรกต ชำบัณฑิต, เกษมชาติ นเรศเสนีย์, ภิกขุศักดิ์ กัลยาณมิตร. (2556). ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
เชิงรุก. วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 7(2), 55-67.
Link: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/31385/26963>
- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี, วีรณัฐ พรหมจักร. (2566). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทความเปลี่ยนแปลงด้าน
เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่. วารสารรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 3(6), 121-
138. Link : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jpsmbu/article/view/266747/178489>
- พัชรพฤกษ์ ช่อมจันทร์ และมานิตย์ อรรถชาติ. (2567). ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. วารสารวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์. 4(2), 48-
57. Link: <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jarissr/article/view/1324/783>
- พระครูโมฆิตสังฆพิทักษ์. (2560). กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน.
วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. 17(3), 211-223. Link : <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/97007/85395>
- พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร, พระเมธีธรรมอาจารย์, พระมหาเกษม กิตติโสภโณ. (2566). รูปแบบการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในยุควิถีใหม่ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร. วารสารพุทธนวัตกรรมการศึกษาและการจัดการ. 6(1),
1-15. Link : <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/bim/article/view/258283/175990>
- พระครูสังฆรักษ์สาธ บัญเอก. (2558). พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน.
นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน. 1(1), 1-14. Link : <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/nsc/article/view/1217/490>
- พระครูสิริสุตาภิณ. วันทนีย์ จันทร์เอี่ยม. (2559). แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและ
สามเณรชนเผ่าในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี. 10(22),
47-59. Link : <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/trujournal/article/view/56426/46999>
- พระณัฐกฤต สุทนต์ (อุดมผล). (2560). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย. วารสาร
จันทร์เกษมสาร. 23(44), 33-47. Link : <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/crujournal/article/view/90358/70972>
- พระนิพนธ์ สิริจันท (ศรีจันทร์), พระครูสุตัมภีร์ญาณ. (2561). คุณสมบัติของพระนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ใน
สังคมยุคใหม่. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย. 5(2), 165-176. Link : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/243797/165395>
- พระมหาสุเทพ สุวฑฒโน. (2562). กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.
วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 6(3), 1363-1378. Link : <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/article/view/246920/168058>

- พระรุ่งตะวัน สิริวิณโณ (แดงบุญเรือง). (2566). **พุทธวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาในสื่อออนไลน์ ยุค 5 G.** วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่. 1(4), 31-46. Link : <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/article/view/642/747>
- พระวิเทศวิสุทธิคุณ (สมักร สมคุโศ), พระปราโมทย์ วาทโกวิโท. (2568). **กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมาฆาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี.** วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 13(2), 666-679. Link : <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/285494/188537>
- พระศรีพัชรโรตม, ชยุต ภวานันท์กุล. (2560). **รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย.** วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. 13(2), 335-346.
- พระสอนทะวี ทุมประเสริฐ. (2567). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์ของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่.** เอกสารสืบเนื่องการประชุมสัมมนาวิชาการพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมระดับชาติและระดับนานาชาติครั้งที่ 4. 7(1), 87-104. Link : <https://www.firstojs.com/index.php/JDW/article/view/1305/761>
- พระโสภณวชิราภี. (2566). **รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต).** วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 11(6), 2363-2378. Link : <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/272028/180452>
- พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงุโร). (2568). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศไทย สาธารณรัฐเกาหลี.** วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ. 8(4), 167-179. Link : <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/bim/article/view/286461/190497>
- พีรวิชญ์ คำเจริญ และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2561). **การรู้เท่าทันดิจิทัล : วิวัฒนาการ ความหมาย และการสังเคราะห์ทักษะ.** วารสารวิทยาการสารสนเทศและเทคโนโลยีประยุกต์. 1(2), 72-81. Link : <https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/jait/article/view/153427/127506>
- เมธี เชษฐวิสุต. (2562). **สื่อสังคมออนไลน์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.** วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. 10(2), 521-531. Link : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/228796/159690>
- วนิดา ชูลิกาวิทย์, มนต์เทียน มนตราภิบุลย์, พระมหาจุติชัย ธมฺมวิโช, พระนิโรธ ชุตติโช, พระมหาพิพัฒน์ ปวทุมโน. (2566). **พลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21.** วารสารธรรมเพื่อชีวิต JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE. 29(2), 59-72. Link : <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/article/view/2080/1607>
- ว่าที่ ร.ต.หญิง สิริภัทร อวอร่วมรัมย์, ดร.สถาพร ชันโต. (2562). **ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2559 - 2568).** วารสาร บัณฑิตศึกษา

